

Ondara i la pilota

Vicent Ortuño*

El joc de la pilota forma part de la cultura dels valencians com a poble. El joc a llargues ja era practicat a quasi tot Europa fa molts segles i, malgrat les prohibicions i entrebancs que ha patit durant molts anys, ha aconseguit evolucionar i arribar als nostres dies amb vitalitat i plenament identificat com un senyal d'identitat. Aquest article és una conseqüència de la visió que tinc de la pilota des d'Ondara, el meu poble; quan es fa història de la pilota, generalment,

es parla fent sempre referència als jugadors, però no és massa habitual fer-ho des d'una òptica que pose de relleu la valoració d'un poble com a grup o col·lectivitat que ha donat suport al món de la pilota, si aquest poble no ha tingut jugadors destacats en la història de la pilota. És cert que una figura o un líder ajuda a estirar de l'afició i consolidar-la, si més no en el poble de la figura, però no és menys cert que hi ha pobles que al llarg de la història tenen i han tingut un gran pes en tot allò que envolta el món de la pilota (trinquetets, trinqueters, promotors, afició, entre altres) i, en canvi, no han tingut mai jugadors de referència.

I crec que oblidar aquest pes de la col·lectivitat en la vigència actual de la pilota i deixar la referència i el reconeixement històric només a la relació de jugadors és injust i un error. I amb l'objectiu de destacar i donar a conèixer alguns d'aquests casos, si més no el referent al meu poble, va aquest article.

Sóc d'Ondara i tinc seixanta-quatre anys d'edat i, des que tinc ús de raó, en la utilització del meu oci i la pràctica d'algun esport sempre ha estat present el món de la pilota. Tot i que l'esport que més practicava en la meua infantesa era el futbol, també és cert que era un assidu als trinquetets d'Ondara fins que vaig haver de marxar fora a estudiar quan tenia

Anunci de la inauguració oficial del trinquet l'11 de maig de 1956.

dotze anys. A partir d'aquest moment em vaig distanciar de la pilota sense acabar d'estar-ne desconnectat del tot i alguns dels amics que compartien vesprades amb mi jugant en un dels dos trinquetets van seguir practicant i van aconseguir debutar com a professionals, sense arribar a

«El trinquet d'Ondara és un dels tres més antics del país»

tenir massa nom. El meu contacte amb el món de la pilota va ser com a practicant fins als dotze-catorze anys d'edat i com a espectador de les partides dels majors al trinquet, que sempre anàvem a veure quan descansàvem de les nostres als trinquetets o quan no podíem fer partides. Però no vaig ser mai assidu a les partides de professionals pel motiu que ja he esmentat d'haver de marxar del poble. Un aclariment per a tots aquells que puguen desconèixer a què faig referència quan parle dels trinquetets; els trinquetets eren el resultat d'haver fet una paret paral·lela a una de les parets llargues del trinquet, concretament a la de l'escala, i de quasi

la mateixa alçada, d'una amplada d'uns tres metres i amb una paret a la meitat que dividia tot el llarg del trinquet en dues parts comunicades per un buit o porta. A cadascun dels dos trinquetets els havien posat una corda a la meitat per tal de poder fer partides al raspall i també a corda (sense escales clar). El resultat era que els xiquets d'Ondara disposàvem de dos espais on poder practicar el joc de la pilota al costat del trinquet gran i que sempre estava ple. Aquesta

relació profunda amb el món de la pilota del poble d'Ondara, entès com a grup social, és el que vull destacar. Ondara no ha donat cap jugador d'aquells que marquen època, no ha tingut un Juliet, un Rovellet, un Eusebio, un Genovés, Sarasol, entre altres, però sí que ha tingut jugadors de bon nivell, entre els quals cal destacar Setembre, un jugador de principi del segle passat, i Biela i Peris d'Ondara, dels anys trenta-cinquanta. Però si en l'aportació de jugadors, Ondara no és un poble que haja destacat massa, on sí que crec que ha destacat, i molt, és en l'afició i el suport a la pilota. En efecte, el trinquet actual d'Ondara és del 1872 i està considerat un dels tres més antics del país que encara està en ús. El trinquet actual, després de moltes vicissituds ha passat a ser municipal i està pendent de la seua rehabilitació per a posar-lo en condicions, però després d'uns anys tancat un grup d'aficionats ha creat una associació i una escola de pilota i estan tornant a reviure el món de la pilota.

En totes les històries de la pilota es cita una partida memorable que es va jugar a Ondara el 26 de novembre de 1880, entre jugadors de la Marina i de la veïna Safor, en la qual es van travessar seixanta mil rals. L'afició ens ve de lluny! El cognom Frases és inseparable de la història de la pilota a Ondara. Frases són els primers trinqueters del trinquet vell

que recorden els aficionats; un Frasés també va lligat al trinquet nou i fins i tot el Surdo, del llogaret de Pamis, va començar la seua trajectòria en el món de la pilota amb un Frasés.

Una altra de les persones més rellevants en la història de la pilota, no jugador, però sí promotor i trinquer i un dinamitzador com pocs de la pilota ha estat sens dubte Paco Peris, el Surdo de Pamis, que és un llogaret agregat d'Ondara. El Surdo va començar a jugar i a introduir-se en el món de l'organització de partides en la seua joventut a Ondara; el seu moment àlgid li va arribar a Gandia on va aconseguir fer del trinquet El Zurdo de Gandia un dels més dinàmics i importants del país.

Ondara, quan només tenia uns tres mil habitants, va ser el primer poble que va fer un trinquet cobert i il·luminat on es podien fer partides nocturnes, quan ja tenia en funcionament el trinquet vell. La inauguració oficial va ser l'11 de maig de 1956. Seguint programes d'aquell anys quasi resulta increïble creure's el dinamisme de la pilota a Ondara en aquells anys; s'hi jugaven dues i tres partides cada dia, algunes nocturnes, els caps de setmana, i amb els millors jugadors del moment. Per la Fira alguns jugadors s'hi quedaven a cases d'amics al poble perquè podia donar-se el cas que havien de jugar tres partides en una setmana entre els dos trinquets i, a més, es feien partides a llargues al carrer del Forn o més conegut popularment com el carrer dels Plorons. És a dir, un poble relativament petit, va tenir durant uns anys dos trinquets a ple funcionament, fins que una forta ventada va fer caure la coberta del trinquet nou i va quedar pràcticament destruït.

Després de desaparèixer el trinquet nou, el trinquet vell va continuar funcionant fins que, a poc a poc, l'afició va anar minvant i amb el pas dels anys el trinquet vell es va tancar i es va arruïnar físicament. Amb tot, la gent seguia enyorant el funcionament del trinquet i l'absència de partides a Ondara, quan havia sigut un dels pobles més dinàmics pel que fa a la pilota. Fa uns pocs anys, i com a conseqüència de la pressió popular, l'Ajuntament va comprar el trinquet per a preservar-lo i evitar-ne la desaparició. Passava el temps i l'Ajuntament no acabava de fer la inversió necessària per a rehabilitar el trinquet i fer-lo útil per a la pràctica del joc. El temps anava fent de les seues i a la xarxa superior de tancament del trinquet

va acabar caient i avui només es pot jugar al raspall, per a no perdre les pilotes. Però la societat d'Ondara s'ha mobilitzat de nou i des de fa uns anys han aconseguit consolidar una associació que ha creat una escola de pilota amb un bon nombre de xiquets matriculats, hi tornen a haver partides tots els dissabtes i estan aconseguint que la gent torne a anar al trinquet.

S'està en el bon camí i l'han fet les persones del poble que senten i viuen la pilota. Però tot el que acabe de dir respecte a Ondara per a fer evident i destacar el protagonisme silenciós de l'afició, ho podria fer extensiu a bona part de la comarca on es troba Ondara, la Marina, tant l'Alta com la Baixa. En efecte, històricament, tenim referents claus en la història de la pilota i la seua evolució com ara el Nel de Murla, però el que és realment destacable és l'afició, aquella gent anònima que fa que la pilota es mantinga als seus pobles amb molta potència. En els darrers anys s'han fet trinquets nous i se n'han restaurat alguns, i actualment hi ha trinquet a Dénia, Xàbia, Benissa, Pedreguer, Murla i, en restauració, a Ondara. A més, tenim molt viva l'afició a modalitats de carrer, sobretot palma i raspall, i s'hi fan partides a pobles com Murla, Orba, Xaló, Parcent, la Vall de Laguar, els pobles de la Rectoria, el Verger, els Poblets, entre altres. La gran majoria de pobles on es juga al carrer són municipis menuts, entre quatre-cents i vuit-cents habitants.

La Mancomunitat Cultural de la Marina Alta (Macma) va organitzar fa un temps tres anys seguits una lliga comarcal amb les modalitats de raspall, escala i corda, palma i frontó i hi van participar dotze municipis i més de vint equips. Ara s'està tornant a plantejar recuperar la iniciativa. A la fi, cal fer un comentari sobre Murla (d'uns sis-cents habitants) que pot donar una idea del pes de la pilota en aquest poble i és que quan una parella té un fill o filla, un dels primers regals que es fa al nou-nat són uns guants i una pilota.

Per tot això, és necessari fer un reconeixement a uns pobles i a uns col·lectius que, no és que estiguen oblidats, car si fóra així no hi hauria pilota, sinó que sovint queden ofegats pel pes dels personatges més mediàtics, però que són realment els qui donen vida a la pilota, al nostre joc de pilota. 🍷

*Vicent Ortuño Ginestar (Ondara, 1949) és historiador, dinamitzador cultural, ha estat gerent de la Mancomunitat Cultural Marina Alta i és membre de l'Associació Cultural Ocell.

Olives amb pebrella

Salvador Puerto

Olives amb pebrella, o millor encara, olives trencades i no partides, o sí... no ho sé. M'agraden més trencades, perquè amb una pedra o cudol fi les trencarem una per una esguitant-nos de l'oli a mig fer d'aquest fruit de l'olivera. Les olives les collirem des de la Mare de Déu del Pilar fins a Tots Sants. És quan l'oliva encara està verda però ja comença a esbrinar-se el color morat del fruit a mig madurar, en ma casa diem eixamorades. La variant de l'oliva per aquestes terres del voltant de la Mariola és l'alfafarenca o també coneguda com a grossal. És una oliva forta, consistent, de grans dimensions, que no es solta del pinyol, i que resisteix molt bé el procés de llevar-li l'amargor durant els successius canvis d'aigua fins a fer-les dolces. Dolces, per dir alguna cosa. A mi m'agraden en el punt amarg necessari per acompanyar un bon àpat. Si no estan amargues, pareixen tramussos i això no és el que esperem d'una bona oliva trencada. Bé, una vegada hem acabat el procés de llevar-li l'amargor canviant l'aigua cada tres o quatre dies, fins que es puguen menjar, procedirem a adobar-les. Uns dies abans, cal tindre preparada la pebrella, l'herba per excel·lència d'adobar les olives trencades i que es cria abundantment al voltant de la Serra Mariola i a tot arreu del País Valencià, encara que més abundosa a les Comarques Centrals. Triarem un recipient opac. La pebrella cal que siga fresca, acabada de collir. La llavarem i posarem una tongada d'olives, un pessic de sal i unes faixetes de pebrella. Així, fins a omplir el gerró o la garrafa i acabarem la part de dalt amb un bon bolic de pebrella. Tot seguit l'omplirem d'aigua fins a dalt i les mantindrem en un lloc fresc. Si ho podem fer quan la lluna estiga minvant, millor, i a la propera minva, les tindrem ja bones per a menjar. 🍷